

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته روابط بین الملل

عنوان

جنگ دوم خلیج فارس و تاثیر آن بر نظم نوین جهانی

استاد راهنما

دکتر اصغر جعفری ولدانی

استاد مشاور

دکتر سید جلال دهقانی فیروزآبادی

نگارش

جعفر نقدی عشرت آباد

شهریور ماه 88

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

تقدیر و تشکر

انجام این پژوهش بدون راهنمایی های دلسوزانه جناب آقای دکتر اصغر جعفری ولدانی و جناب آقای دکتر سید جلال دهقانی فیروزآبادی و جناب آقای دکتر میرفخرایی ممکن نبود. من در اینجا بر خود لازم می بینم که از آنها در این مقام تشکر کنم.

همچنین دوستان بسیاری در خلق این اثر مساعدت خود را نسبت به نگارنده ابراز نمودند. آقایان محمدرضا شیخی مفرد و سید هادی میرزایی در این زمینه یاری بسیاری در تدوین نسخه نهایی انجام دادند.

قابل یادآوری است که عمده مشکلات موجود در این نوشته بر عهده اینجانب می باشد.

صفحه	فهرست مطالب
فصل اول: کلیات تحقیق	
2.....	(1) بیان مسأله.....
5.....	(2) سؤال تحقیق.....
5.....	(3) فرضیه تحقیق.....
5.....	(4) ادبیات و پیشینه تحقیق.....
9.....	(5) اهمیت تحقیق.....
10.....	(6) اهداف تحقیق.....
	(7) روش تحقیق
11.....	الف) نوع روش تحقیق.....
11.....	ب) روش گردآوری اطلاعات.....
11.....	(8) تعریف مفاهیم.....
12.....	(9) سازماندهی تحقیق.....
15.....	پی نوشت.....
فصل دوم: چارچوب نظری	
17.....	مقدمه.....
18.....	(1) نواقع گرایی.....
19.....	(2) کنت والتز.....
23.....	(3) استیفن کراسنر.....
24.....	(4) رابرت گیلپین.....
33.....	پی نوشت.....

فصل سوم: ایالات متحده آمریکا و نظم نوین جهانی

37.....	مقدمه.....
37.....	(1) مفهوم نظم و نظام در روابط بین الملل.....
39.....	(2) زمینه‌های تاریخی نظم نوین جهانی.....
42.....	(3) مبانی نظری نظم نوین جهانی.....
42.....	(1-3) مبانی نظم نوین جهانی از دیدگاه اندیشمندان آمریکایی.....
44.....	(2-3) تعاریف مختلف از نظم نوین جهانی.....
44.....	(1-2-3) دیدگاه ارزشی.....
45.....	(2-2-3) دیدگاه ساختاری.....
46.....	(3-2-3) دیدگاه اقتصادی.....
47.....	(4) مختصات نظام نوین جهانی و اثرات آن در مناقشات بین‌المللی.....
48.....	(1-4) فروپاشی بلوک شرق و اتحاد جماهیر شوروی سابق.....
49.....	(2-4) ماهیت مناقشات بین‌المللی: دگرگونی در ژئوپلتیک منازعات.....
50.....	(3-4) ظهور آمریکا به عنوان قدرت مسلط جهانی.....
52.....	(1-3-4) قابلیت‌های ایالات متحده در ساختار بین‌المللی پس از جنگ سرد.....
53.....	(1-1-3-4) قابلیت‌های اقتصادی آمریکا.....
55.....	(2-1-3-4) قابلیت‌های نظامی آمریکا.....
58.....	(2-3-4) تأثیر نظام بین‌الملل پس از جنگ سرد بر مداخله‌گرایی آمریکا در بحران‌ها.....
62.....	پی نوشت.....

فصل چهارم: سازمان ملل متحد و نظم نوین جهانی

67.....	مقدمه.....
---------	------------

68.....	1) جایگاه تحول یافته سازمان ملل در نظم نوین جهانی.....
70.....	1-1) امنیت دسته جمعی؛ اعتبار عملیاتی نظام.....
72.....	1-1-1) مفهوم امنیت دسته جمعی.....
75.....	1-1-2) تحول در مفهوم امنیت دسته جمعی.....
76.....	1-1-3) سیستم امنیت دسته جمعی و نقش شورای امنیت در نظم نوین جهانی.....
77.....	2) عملیات حفظ صلح و مداخلات در نظم نوین جهانی.....
78.....	2-1) پیش فرض های اساسی مداخله بر اساس عملیات حفظ صلح.....
80.....	2-2) ویژگی های اساسی عملیات حفظ صلح.....
82.....	2-3) عملیات حفظ صلح و نقش قدرت های بزرگ.....
84.....	3) جایگاه سازمان ملل متحد در سیاست خارجی آمریکا؛ دوره پس از جنگ سرد.....
84.....	3-1) اهمیت سازمان ملل متحد در سیاست خارجی آمریکا؛ سه برداشت نظری.....
86.....	3-2) مداخله بین‌المللی در چارچوب سازمان ملل متحد؛ مفاهیم، الگوها و روندها.....
89.....	3-3) استراتژی‌های مداخله‌گرایانه ایالات متحده در نظم نوین جهانی؛ پوشش رفتار آمریکا در سازمان ملل متحد.....
89.....	3-3-1) حقوق بین‌الملل مبنای مداخله.....
90.....	3-3-2) مداخله بشردوستانه؛ رهیافتی نوین در استراتژی‌های مداخله.....
91.....	3-3-3) تحریم ها به مثابه ابزار و شیوه مداخله.....
92.....	3-4) چندجانبه گرایی و اقدام دسته جمعی در نظم نوین جهانی؛ پوشش رفتار آمریکا در سازمان ملل متحد.....
92.....	3-4-1) مشروعیت بخشی به عنوان انگیزه رفتار.....
92.....	3-4-1-1) سنت رسمی عدم مداخله و نیاز به مداخله مشروع.....

93.....	3-4-1-2) شورای امنیت مجرای کسب مشروعیت.....
95.....	3-4-1-3) رهبری نظام، الزام در کسب مشروعیت.....
96.....	3-4-2) تقسیم هزینه ها و کاهش بار مالی به عنوان انگیزه رفتار.....
97.....	3-4-2-1) بحران مالی ملل متحد و نقش ایالات متحده آمریکا.....
100.....	3-4-2-2) اقدام جمعی و تأمین مالی عملیات: ابزار نفوذ و کنترل در استراتژی مداخله.....
102.....	پی نوشت.....

فصل پنجم: سازمان ملل متحد و جنگ دوم خلیج فارس

109.....	مقدمه.....
110.....	1) اوضاع بین‌المللی به هنگام اشغال کویت.....
113.....	2) ویژگی های بحران کویت.....
114.....	1-2) حمله مسلحانه یک عضو سازمان ملل متحد به عضو دیگر.....
115.....	2-2) مورد تهدید واقع شدن منافع حیاتی یک ابرقدرت.....
116.....	3-2) مداخله سازمان ملل متحد به منظور اختتام سریع بحران.....
117.....	4-2) موقعیت زمانی یا هم زمانی تحولات جهانی با بحران.....
118.....	5-2) موقعیت مکانی و اهمیت استراتژیک منطقه بحران.....
119.....	6-2) فقدان مکانیسم‌های منطقه‌ای برای حل بحران.....
119.....	7-2) خواست کشورهای درگیر برای مداخله گسترده خارجی.....
120.....	3) نقش سازمان ملل متحد در جنگ دوم خلیج فارس.....
120.....	1-3) تغییر و تحول در نظام بین‌الملل.....
123.....	3-1-1) تحول در نقش شورای امنیت.....
126.....	3-1-2) سازمان ملل متحد به عنوان ابزار اجرایی نظام جدید بین‌الملل.....

134.....	2-3) عملکرد شورای امنیت در جنگ دوم خلیج فارس.....
138.....	3-3) عملکرد مجمع عمومی در جنگ دوم خلیج فارس.....
140.....	پی نوشت.....
فصل ششم: ایالات متحده آمریکا و جنگ دوم خلیج فارس	
147.....	مقدمه.....
148.....	1) تشکیل ائتلاف و عملیات نظامی بر ضد عراق.....
148.....	1-1) نقش ایالات متحده آمریکا در رهبری نظام.....
149.....	2-1) مشارکت کشورها در عملیات و تأمین هزینه‌ها.....
151.....	2) دلایل آمریکا برای مدیریت و کنترل جنگ دوم خلیج فارس.....
154.....	3) ابزارها و راهکارهای آمریکا در مدیریت جنگ دوم خلیج فارس.....
156.....	1-3) استفاده آمریکا از دیپلماسی جهت مدیریت جنگ دوم خلیج فارس.....
166.....	2-3) استفاده آمریکا از تحریم اقتصادی جهت مدیریت جنگ خلیج فارس.....
171.....	3-3) استفاده آمریکا از تهدید و ارباب جهت مدیریت جنگ دوم خلیج فارس.....
175.....	4-3) استفاده از ابزار سازمان ملل متحد جهت مدیریت جنگ دوم خلیج فارس.....
177.....	5-3) استفاده از زور متعاقب تلاش‌های سیاسی جهت مدیریت جنگ دوم خلیج فارس.....
180.....	4) انگیزه‌های آمریکا از عکس‌العمل قاطع و سریع در جنگ دوم خلیج فارس.....
183.....	1-4) تمایل آمریکا به رهبری جهان.....
184.....	2-4) مقابله با تهدیدات منطقه ای.....
187.....	3-4) مسئله نفت و قصد آمریکا جهت رهبری جهان.....
190.....	4-4) نظم نوین جهانی.....
193.....	1-4-4) طرح صلح خاورمیانه.....

194.....	2-4-4) کنترل تسلیحات در خاورمیانه.....
196.....	3-4-4) ترغیب دموکراسی و حقوق بشر.....
198.....	پی نوشت.....
207.....	نتیجه گیری.....
216.....	فهرست منابع.....

فصل اول

کلیات تحقیق

- (1) بیان مساله
- (2) سوال تحقیق
- (3) فرضیه تحقیق
- (4) ادبیات و پیشینه تحقیق
- (5) اهمیت تحقیق
- (6) اهداف تحقیق
- (7) روش تحقیق
- الف) نوع روش تحقیق
- ب) روش گردآوری اطلاعات
- (8) تعریف مفاهیم
- (9) سازماندهی تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

(1) بیان مسأله

جنگ دوم خلیج فارس (1990-1991) هم به لحاظ حساسیت و اهمیت استراتژیکی و ژئوپلیتیکی این منطقه و هم به لحاظ عکس العمل سریع و همه جانبه جامعه بین المللی در مورد آن یکی از پدیده های بی نظیر تاریخ سیاسی جهان به شمار می رود که باید از جهات مختلف مورد ارزیابی قرار گیرد. این جنگ می تواند به عنوان اولین تجربه آشکار پایان جنگ سرد و آغاز شکل گیری نظم نوین جهانی بررسی شود. در این بحران، ایالات متحده آمریکا به دلیل اهمیت اقتصادی و موقعیت استراتژیک منطقه و آثار و نتایجی که اشغال کویت از سوی عراق می توانست در پی داشته باشد حساس ترین نقش را ایفا نمود. این جنگ در زمانی رخ داد که شرق و غرب در مرحله خروج از جنگ سرد قرار داشته و با پشت سر گذاشتن بحران های جهانی از جمله جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، خروج نیروهای شوروی سابق از افغانستان و هم چنین ایجاد ارتباط سیاسی و اقتصادی کشورهای بلوک شرق با جهان غرب گام های اولیه را برای نزدیکی بیشتر با یکدیگر برداشته بودند. در چنین فضایی بود که بوش موفق شد ائتلافی از کشورها را به وجود آورده، خود رهبری ائتلاف را بدون هرگونه چالشی برعهده گیرد. بوش در جریان بسیج نیروها و آماده شدن برای جنگ موفق شد شورای امنیت سازمان ملل متحد را به گونه ای به خدمت بگیرد که هیچ گونه نگرانی از بابت وتوی قطعنامه های پیشنهادی اش نداشت باشد؛ اروپا را به دنبال خود بکشاند، ژاپن را وادار سازد که کمک مالی نماید، آلمان را در انزوا قرار دهد و اسرائیل را ساکت کند که اقدامی به عمل نیاورد. شوروی سابق را نیز چنان تطمیع کند که پیمان های دوستی و روابط صمیمانه بیست ساله با عراق را به امید دست یابی به آرزوهایش در جهان آزاد صنعتی به فراموشی سپرده، رهبری عملیات و اداره امور را در اختیار آمریکا بگذارد. مسأله ای که در ارتباط با جنگ دوم خلیج فارس بسیار حایز اهمیت بوده نقشی است که سازمان ملل متحد بالاخص شورای امنیت برعهده داشت. شورا از آغاز بحران در دوم اوت 1990 تا

26 مارس 1992 یعنی زمان اعلام آمادگی عراق جهت هرگونه همکاری با گروه های بازرسی سازمان ملل جمعاً 23 قطعنامه و 8 بیانیه صادر کرد که در تاریخ شورای امنیت و در قبال یک بحران بین المللی بی سابقه بود.⁽¹⁾ البته این مسأله در آن زمان چندان عجیب و دور از ذهن به نظر نمی رسید؛ زیرا بحران زمانی رخ داد که دو بلوک در مرحله خروج از جنگ سرد قرار داشته و شورای امنیت برخلاف دوره جنگ سرد که قطعنامه های آن با وتوی یکی از دو بلوک خنثی می شد توانست با صدور قطعنامه های متعدد متجاوز را از خاک کویت بیرون رانده و صلح و امنیت را به منطقه بازگرداند.

مسأله دیگری که در این تحقیق در پی بررسی آن هستیم مسأله نظم نوین جهانی است که علی رغم دیدگاه های متفاوتی که در معنا و محتوای آن وجود دارد چند اصل مشترک نیز دارد. یکی از این اصول تأکید بر ارزش ها و منافع ملی آمریکاست که در بعد اقتصادی شامل بازار آزاد و در بعد سیاسی شامل دموکراسی و در بعد نظامی بر حفظ برتری استراتژیکی آمریکا استوار است. آمریکاییان در دوران پس از جنگ سرد خواستار ایجاد جهانی ایمن بودند تا بتوانند با استقرار ارزش های خود منافع شان را از این طریق حفظ کرده و بتوانند رهبری جهان پس از جنگ سرد را برعهده گیرند. اصل دیگری که در مورد نظم نوین جهانی حائز اهمیت بوده مداخله گرایی است که اولین بار در جنگ دوم خلیج فارس تحت عنوان مداخله بشر دوستانه و زیر پوشش قطعنامه های شورای امنیت به اجرا درآمد. در واقع، آمریکاییان با دخالت در مناقشات بین المللی پس از جنگ سرد و با استفاده از قطعنامه های شورای امنیت درصدد استقرار ارزش ها و حفظ منافع ملی خود بودند. ویژگی دیگر نظم نوین جهانی تحکیم و گسترش نقش سازمان ملل و بالاخص شورای امنیت در مدیریت مناقشات بین المللی توسط شورا بود.⁽²⁾ در نظم نوین جهانی اعتقاد بر این بود که قواعد حقوق بین المللی جایگاه واقعی خود را باز یافته و تخطی از آنها با ائتلاف و اجماع بین المللی روبرو خواهد شد. همان طور که در بحران کویت اگر قطعنامه های شورای امنیت نبود مطمئناً ائتلاف لازم با آن گستردگی و کارآیی به وجود نمی آمد.

مبحث دیگری که در اینجا باید خاطرنشان کرد این است که چرا ما به جای اصطلاح «نظام نوین جهانی» از عبارت «نظم نوین جهانی» استفاده می‌کنیم؟ همان گونه که مورتون کاپلان بیان می‌دارد می‌توان ادعا کرد که مدل نظام بین‌المللی دستخوش تغییر و تحول گردیده و دیگر نظام سابق نیست. اما در مورد این که آیا نظام جایگزینی استقرار یافته یا نه؟ و اگر استقرار یافته مدل این نظام نوین چیست؟ باید گفت تا قواعد جوهری جدید که از نظر کاپلان توصیف‌کننده روابط عمومی بین بازیگران نظام است شکل نگیرد و استقرار نیابد از نظر تئوریک و از منظر کاپلان نمی‌توان ادعا کرد که مدل نوینی از نظام بین‌المللی شکل گرفته است.⁽³⁾ شاید این که از کلمه «Order» به معنای نظم استفاده می‌شود و نه از کلمه «System» به معنای نظام، اشاره به این معنا باشد که قواعد جوهری نوینی در حال شکل‌گیری است و هنوز تغییر و تحول به جایی نرسیده که بتوان از یک ساختار شکل گرفته و با ثبات سخن گفت. بنابراین، این دوره را می‌توان دوره‌ای انتقالی برای گذار از یک نظام به نظام دیگر در نظر گرفت. در این صورت استفاده از اصطلاح «نظم نوین جهانی» به این معنا که قواعد جوهری نوینی در شرف تکوین است صحیح‌تر از «نظام نوین جهانی» به نظر می‌رسد و مادامی که قواعد جوهری نوین تبیین نشده و استقرار نیافته، جهان دوره گذار و مرحله انتقالی به نظام نوین را طی می‌کند.

آنچه که در این تحقیق در پی بررسی آن هستیم، این است که جنگ دوم خلیج فارس با ویژگی‌هایی که داشته، اعم از موقعیت مکانی و زمانی، تعداد نیروهای شرکت‌کننده در آن، اجماع جهانی علیه عراق، نقش قطعنامه‌های شورای امنیت، تجاوز یک عضو سازمان ملل به عضو دیگر، واکنش سریع جامعه جهانی در برابر این تجاوز، دخالت کشورها در مناقشه برای بیرون راندن متجاوز از خاک کویت، رهبری ایالات متحده در حضور در بحران و بیرون راندن عراق از خاک کویت و نقشی که این کشور در صدور قطعنامه‌های شورای امنیت داشته و موجب قانونی شدن مداخله می‌شده و هم‌چنین اظهارات مقامات کاخ سفید در مورد دنیای پس از جنگ سرد که عمدتاً از اصطلاح نظم نوین جهانی

برای توصیف آن استفاده می کردند ما را بر آن داشت تا در این تحقیق به این سؤال اساسی که جنگ دوم خلیج فارس بر آن نظم نوین جهانی که مورد ادعای رهبران ایالات متحده بوده چه تأثیری داشته است؟ در واقع ما در این تحقیق ابتدا در یک فصل جداگانه ویژگی های نوین جهانی را مورد بحث و بررسی قرار خواهیم داد و در فصلی دیگر با بررسی ویژگی جنگ دوم خلیج فارس و تطبیق آن با ویژگی های نظم نوین جهانی به میزان تأثیرگذاری این جنگ در تسریع و تکوین نظم نوین جهانی پی خواهیم برد. بنابراین با طرح این مسایل و در راستای بررسی تأثیر جنگ دوم خلیج فارس بر نظم نوین جهانی سؤال اصلی تحقیق بدین صورت مطرح می گردد که:

2) سؤال تحقیق

جنگ دوم خلیج فارس چه تأثیری بر نظم نوین جهانی داشته است؟

3) فرضیه تحقیق

جنگ دوم خلیج فارس از طریق حضور نیروهای ائتلاف به منظور دفع تجاوز عراق به کویت و نقش آفرینی سازمان ملل در چارچوب سیاست های ایالات متحده آمریکا و حفظ رهبری و برتری استراتژیکی ایالات متحده آمریکا در منطقه باعث تسریع و تکوین در روند نظم نوین جهانی شده است.

4) ادبیات و پیشینه تحقیق

اگرچه جنگ دوم خلیج فارس از ابعاد گوناگون به خصوص سیاسی - امنیتی در کتب، مقالات و تحقیقات مختلف مورد بررسی قرار گرفته است، اما تأثیری که این جنگ بر تکوین و تسریع نظم نوین جهانی داشته در کمتر متونی مورد بررسی قرار گرفته است. در ذیل به بحث و بررسی چند مورد از این منابع پرداخته می شود.

الف) کتاب «نقش و جایگاه شورای امنیت در نظم نوین جهانی» نوشته سید داوود آقایی: این کتاب یکی از منابعی بوده که عمده ترین بهره گیری در نگارش این رساله از آن شده است. در این کتاب ابتدا در مورد نظم نوین جهانی و نگرش های مختلفی که در مورد آن وجود داشته بحث و بررسی شده و

سپس نقش و جایگاه بازیگران اصلی در نظم نوین جهانی مطرح شده و پس از آن استراتژی آمریکا در شرایط نوین پس از جنگ سرد که نام نظم نوین جهانی بر آن نهادیم مورد بررسی قرار گرفته است و در ادامه الگوهای نظم نوین جهانی که شامل الگوی موازنه قدرت، نظام تک قطبی یکه تازانه، ائتلافی و الگوی نظام سه قطبی و چند قطبی است مطرح شده و در فصل جداگانه ای نقش و جایگاه شورای امنیت در نظم نوین جهانی مورد نظر قرار گرفته که در آن به مباحثی از جمله اقدامات شورای امنیت سازمان ملل متحد در چارچوب فصل هفتم منشور، توسعه مفهوم حفظ صلح، عملیات حفظ صلح پرداخته شده و در پایان عملکرد شورای امنیت سازمان ملل در قبال جنگ دوم خلیج فارس مورد بررسی قرار گرفته است.

در این کتاب آنچه مطرح شده مربوط به مسائل شورای امنیت بوده و صرفاً به مباحث مرتبط با تحول نقش شورای امنیت در دوره پس از جنگ سرد و جایگاه شورا در نظم نوین جهانی پرداخته شده است. در حلی که نقش آمریکا و جایگاه نیروهای ائتلاف در جنگ دوم خلیج فارس و تأثیری که آنها بر نظم نوین جهانی گذاشته اند بررسی نشده است.

ب) کتاب «جنگ خلیج [فارس] و نظم نوین جهانی: روابط بین المللی خاورمیانه» نوشته اسماعیل طاروق: کتاب حاضر در پی بررسی اثرات جنگ خلیج فارس بر ایجاد یک نظام نوین جهانی با تأکید بر نقش منطقه خاورمیانه در این خصوص است. این کتاب به چهار بخش تقسیم شده است. بخش اول تحت عنوان جنگ خلیج فارس و نظام بین المللی اصول اساسی روابط بین الملل که ذاتاً چارچوب نظم نوین جهانی را تشکیل داده و نیز پویایی در قدرت میان رهبران و نظام جهانی را مورد بررسی قرار می دهد. در این بخش شش مقاله ارائه شده که در خلال آن عکس العمل ها و موضع گیری های نهادها و قدرت های بین المللی در برابر جنگ خلیج فارس و تجاوز عراق علیه کویت مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در بخش دوم کتاب نقش و رابطه ایالات متحده آمریکا با نظم نوین جهانی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در خلال چهار فصل این بخش، تجزیه و تحلیل و تفسیر

رفتاری ایالات متحده در بحران خلیج فارس، فاصله اصول نظری و واقعیت ها، رابطه بین نظم نوین جهانی و جنگ خلیج فارس از دیدگاه معانی بیان، خط مشی و سیاست های ایالات متحده و بالاخره نقش وسایل ارتباط جمعی آمریکا در زمینه سازی افکار عمومی در جهت شکل گیری نظم نوین جهانی مورد بررسی قرار گرفته است. هدف این بخش عمدتاً بررسی رابطه بین مفهوم دکترین نظم نوین جهانی و ترتیب اقدام گروهی جنگ خلیج فارس توسط ایالات متحده آمریکا می باشد. بخش سوم کتاب تحت عنوان جنگ خلیج فارس و نظام خاورمیانه توجه خود را معطوف بازیگران مسایل خاورمیانه کرده است. بخش چهارم کتاب نیز تحت عنوان گرایش های سیاسی و الگوهای فرهنگی در قالب پنج فصل ارائه شده است.

آنچه در این کتاب بحث شده صرفاً موضع گیری های قدرت های بزرگ و همچنین کشورهای عربی را نسبت به جنگ دوم خلیج فارس مطرح کرده و به نقش سازمان ملل و شورای امنیت و نقشی که آمریکا در صدور قطعنامه های شورا داشت اشاره ای نشده است. بعلاوه این کتاب چون از مقالات متعددی تشکیل شده چارچوب بندی منسجمی ندارد.

ج) کتاب «سازمان های بین المللی» نوشته کلی. کیت. اس. پیس: در این کتاب پس از بررسی سازمان های بین المللی، رهیافت های اصلی از جمله واقع گرایی و لیبرالیسم و سپس رهیافت های انتقادی از جمله مارکسیسم و فمینیسم مورد بحث قرار گرفته و سپس نگرش آن ها در مورد سازمان های بین المللی بررسی می شود. در بخش بعدی این کتاب جنگ دوم خلیج فارس به عنوان مورد پژوهشی در قالب رهیافت های گوناگون از جمله واقع گرایی، لیبرالی، مارکسیستی و فمینیستی مورد تحلیل قرار می گیرد. این کتاب به دلیل وزن تئوریکش و نگاه نظری که به سازمان ملل و شورای امنیت دارد در بخش چارچوب نظری این رساله مورد استفاده قرار گرفته است.

همانطور که از نام این کتاب پیداست، آنچه در مطالعه موردی (1) این کتاب که مربوط به جنگ دوم خلیج فارس است مطرح شده صرفاً نقش نهادهای بین المللی در قالب نظریه های مختلف روابط

بین الملل بوده و به مسائل مربوط به نظم نوین جهانی و شاخص هایی که برای آن برشمردیم اشاره ای نکرده است.

د) کتاب «تحولات سیاست خارجی آمریکا: مداخله گرایی و گسترش 1945-1997» نوشته ابراهیم متقی: در این کتاب پس از بررسی روند سیاست خارجی آمریکا تا پایان دهه 1980، در فصل دوم چگونگی کارکرد آمریکا در نظام بین المللی بعد از جنگ سرد مورد تبیین قرار می گیرد. برای نیل به این امر از نگرش سیستمیک بهره گرفته شده است. براساس این نگرش بین مسایل و موضوعاتی از جمله ساختار نظام بین الملل، سیاست خارجی کشورهای تأثیرگذار بر حوادث منطقه ای و کنش بازیگران اصلی در سیستم بین الملل نوعی پیوستگی رفتاری و کارکردی مفروض انگاشته شده است. هم چنین براساس دگرگونی های ساختاری در پایان دهه 1980، شوروی سابق از اعمال الگوهای رقابت آمیز ایدئولوژیک خودداری ورزیده و از سوی دیگر با فروپاشی ساختاری آن کشور امکان رقابت های ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی با ایالات متحده و جهان صنعتی غرب از بین رفت. در پایان نیز بر جهت گیری و کارکرد سیاست خارجی آمریکا در ساختار جدید نظام بین الملل در دهه 1990 تأکید شده و بر دو شاخص مهم یعنی هژمونیک گرایی و مداخله گرایی فزاینده در سیاست خارجی آمریکا که نمونه بارز آن در جنگ دوم خلیج فارس روی داد توجه شده است.

این کتاب نیز مثل سایر کتب مطرح شده در این بخش بر مسائل مربوط به ساختار نظام بین الملل و تاثیر آن بر هژمونیک گرایی آمریکا اشاره شده و راجع به نقش سازمان ملل در دوره پس از جنگ سرد و ساختار نظام بین المللی جدید بحثی نشده است. ضمناً جنگ دوم خلیج فارس نیز در این کتاب به عنوان یک مطالعه موردی بررسی نشده است.

ه) مقاله «نظم نوین جهانی، جنگ خلیج فارس و تلاش ایالات متحده برای رهبری جهان» نوشته هوشنگ امیر احمدی در این مقاله پس از ذکر مقدمه کوتاهی راجع به خود جنگ دوم خلیج فارس در مورد انگیزه های ایالات متحده در وارد شدن به این جنگ بحث و مذاقه شده است. در این مقاله

توضیح داده شده که مجموعه پیچیده ای از عوامل، ایالات متحده آمریکا را به جنگ با عراق واداشت؛ ولی یک عامل مهم تر از همه بود و آن تمایل آمریکا به تعیین شکل دنیای جدید بود. جنگ هم چنین برای پایان دادن به انتقاد فزاینده از دولت بوش به خاطر نداشتن تصویری روشن از شیوه جدید رهبری جهانی ایالات متحده و همچنین آن چه که برخی آن را موضع ضد اسرائیلی دولت در منازعه اعراب و اسرائیل نامیده اند صورت گرفت. بنابراین هدف اصلی مقاله نشان دادن دورنمای تمایل آمریکا به رهبری جهان پس از جنگ خلیج فارس و فرایند مستمر ایجاد نظم نوین جهانی است. مقاله حاضر شامل پنج بخش است. در بخش اول، انگیزه های اصلی ایالات متحده برای مداخله نظامی سریع و قاطع در بحران تشریح شده و نشان داده خواهد شد که تمایل به رهبری جهانی مهم ترین انگیزه آمریکا در شبکه ای از اهداف و منافع مهم دیگر بوده است. در بخش دوم، ترازنامه پیروزی ها و شکست های ایالات متحده بعد از جنگ خلیج فارس ارائه گردیده است. بخش سوم درباره نیروهایی که ممکن است در دهه 1990 و بعد از آن سد راه رهبری جهانی آمریکا شوند بحث شده است. در بخش چهارم از واکنش های ابرقدرت ها در برابر تغییرات مستمر جهانی سخن رفته است. در خاتمه از گفته ها نتیجه گیری شده و توصیه های چندی در مورد سیاستی که باید اتخاذ گردد، ارائه شده است. آنچه در این مقاله مطرح شده راجع به انگیزه های آمریکا در مداخله در جنگ دوم خلیج فارس بوده و در مورد قطعنامه های شورای امنیت در این جنگ مبحثی ارائه نشده است. همچنین این مقاله بیشتر حالت توصیفی داشته و از طرح مباحث تئوریک اجتناب شده است.

5) اهمیت تحقیق

دهه 1990 برهه ای بود که جهان شاهد تحولات بسیاری در آن از جمله پایان جنگ سرد و متعاقب آن فروپاشی شوروی سابق بود. وقوع جنگ دوم خلیج فارس در این برهه و ائتلاف جهانی علیه اشغال کویت توسط عراق را می توان سرآغاز عصر نوینی دانست که تحولات بعدی در سطح جهانی نیز به نوعی متأثر از آن بوده اند. بنابراین می توان گفت که این جنگ به این لحاظ مهم است که نحوه

برخوردی که با تجاوزگری عراق شد (توسط نیروهای ائتلاف و چه توسط سازمان ملل متحد) کاملاً متفاوت بود با برخوردهایی که در دوره جنگ سرد اتفاق می افتاد و این امر نشان دهنده تأثیری است که ساختار نظام بین المللی در تحولات بین المللی دارد. از سوی دیگر اهمیت این جنگ به لحاظ تأثیری است که در تکوین نظم نوین جهانی داشته است. در واقع روندی که پس از پایان جنگ سرد با عنوان نظم نوین جهانی شروع شده با وقوع جنگ دوم خلیج فارس توانست در حرکت خود به سمت تحقق ایده ها و آرمان های خود تسریع یابد.

6) اهداف تحقیق

در این تحقیق برآنیم که با تشریح جنگ دوم خلیج فارس و مشارکت نیروهای ائتلافی به رهبری آمریکا در قالب قطعنامه های شورای امنیت که باعث تسریع و تکوین در روند نظم نوین جهانی شده یک هدف عمده را پی گیری کنیم. در واقع می خواهیم نشان دهیم که ساختار نظام بین الملل چگونه می تواند بر یک بحران و مناقشه بین المللی تأثیرگذار باشد. به عبارت دیگر، جنگ دوم خلیج فارس در شرایطی به وقوع پیوست که ساختار نظام بین الملل از حالت دو قطبی درآمده بود؛ بنابراین نحوه برخوردی که با متجاوز در جریان این بحران به عمل آمد و مقایسه آن با بحران های مشابه در دوران جنگ سرد نشان می دهد که ساختار نظام بین الملل چگونه می تواند یک بحران را از حالت منطقه ای به یک بحران بین المللی تبدیل کند. به عنوان نمونه می توان با نحوه برخوردی که شورای امنیت در قبال تجاوز عراق به کویت در قیاس با تجاوز عراق به ایران به عمل آورد، به تأثیرگذاری ساختار نظام بین المللی پی برد. در واقع، واکنش سریع شورای امنیت از یک سو در رابطه با تأمین منافع غرب و مقابله با به مخاطره افتادن آن قرار داشت و از سوی دیگر شاید بتوان گفت در اراده غربی ها مبنی بر عدم اجازه ظهور و یا حداقل جلوگیری از گسترش انتقادات و سرزنش هایی که می توانست به دلیل حمایت آنان از رژیم عراق در طی چند سال گذشته مخصوصاً در طول هشت سال جنگ تحمیلی نهفته باشد.

7) روش تحقیق

الف) نوع روش تحقیق

در این پژوهش از روش «توصیفی و تحلیلی» برای فهم تأثیرگذاری متغیر مستقل بر متغیر وابسته استفاده می‌گردد. متغیر مستقل جنگ دوم خلیج فارس و متغیر وابسته نظم نوین جهانی می‌باشد. تلاش ما فهم تأثیرات متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. بنابراین ابتدا شاخص‌های هر دو متغیر را تعیین و سپس با بررسی شاخص‌های متغیر مستقل و متغیر وابسته رابطه علی میان این دو را خواهیم یافت. لازم به ذکر است که تحلیلی بودن تحقیق حاضر از آن جهت است که بیشتر سعی شده است از طریق بررسی نقش متغیرها به تبیین موضوع بپردازد. توصیفی بودن تحقیق نیز به این دلیل است که به دنبال ارائه‌ی داده‌های توصیفی درباره موضوع موردنظر و اجزاء و ابعاد آن می‌باشد.

ب) روش گردآوری اطلاعات

در این پژوهش اطلاعات و داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و هم‌چنین با استفاده از مجلات تخصصی روابط بین‌الملل و مقالات فارسی و انگلیسی گردآوری شده است.

8) تعریف مفاهیم

جنگ دوم خلیج فارس: این جنگ با حمله عراق به کویت و اشغال این کشور در دوم اوت 1990 آغاز شد. سپس عملیات طوفان صحرا برای عقب‌راندن نیروهای عراقی از کویت آغاز و تا 16 مارس 1991 یعنی زمان موافقت آتش‌بس و عقب‌نشینی نیروهای عراقی از خاک کویت ادامه داشت.⁽⁴⁾

نظم نوین جهانی: نظمی که بر حفظ رهبری و ارزش‌ها و منافع آمریکا، مشارکت دیگر کشورهای قدرتمند به عنوان بازیگران درجه دوم در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی با استفاده از سیستم امنیت دسته‌جمعی، رعایت حقوق بشر در سایه حاکمیت اقتصاد بازار آزاد و توجهی که به جایگاه و نقش احیا شده سازمان ملل می‌شود، استوار است.⁽⁵⁾